

TÜRKİYE'DE İSLAMCILIĞIN DÖNÜŞÜMÜ: POST-İSLAMCILIK VE SINIRLILIKLARI

Ali KAYA*

ORCID: 0000-0002-9574-4162

Öz: Bu çalışmada, Post-İslamcılık yaklaşımının Türkiye İslamcılığının dönüşümünü analiz etmedeki sınırlılıkları ele alınmaktadır. Post-İslamcılık AK Parti'yi merkeze alarak bu dönüşümü açıklamakta ve AK Parti'yi Türkiye İslamcılığından bir kopuş olarak okuma eğilimindedir. Buna göre AK Parti ılımlı laiklik, demokratik çoğulculuk ve bireysel farklılık gibi değerleri öne çıkarması dolayısıyla İslam'ı referans alan bir siyaset ve siyaset dili benimsememiştir. Bu bakımdan AK Parti Türkiye İslamcılığının bir devamı değildir, İslamcı olarak adlandırılmaz ve büyük ölçüde merkez sağ siyasetin bir örneğidir. Post-İslamcı yaklaşımın Türkiye bağlamına uyarlamasında bu iddia sıkça tekrarlanmaktadır. Bu çalışma, bu iddianın geçerliliğini sorgulamaktadır. AK Parti belli açılardan Türkiye İslamcılığında bir değişimi temsil etmekle birlikte, bu değişim bütünüyle bir dönüşüm ve kopuş anlamına gelmemektedir. AK Parti, İslam dünyasının sorunlarına karşı duyarlılık göstermesiyle ve bunları güçlü bir şekilde dillendirme çabasıyla Türkiye İslamcılığının bir devamı olarak görülebilir. Bu devamlılığı göstermek için AK Parti'nin Filistin meselesi, Arap Baharı ve İslamofobi ile ilgili söylem ve politikaları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Post-İslamcılık, AK Parti, Türkiye İslamcılığı, İslam Dünyası, Siyasal Temsil.

* İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Bölümü, alikaya1@istanbul.edu.tr

DOI: <https://doi.org/10.53662/esamdergisi.1255938>

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi: 24/02/2023
Kabul Tarihi: 10/04/2023

Atıf / Cite as: Kaya, A. (2023). Türkiye'de İslamcılığın Dönüşümü: Post-İslamcılık ve Sınırlılıkları, *ESAM Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (1), 37-56.

THE TRANSFORMATION OF ISLAMISM IN TURKEY: POST-ISLAMISM AND ITS LIMITATIONS

Abstract: This study attempts to examine the limitations of post-Islamist approach in analyzing the transformation of Turkish Islamism. Post-Islamism accounts for this transformation on the basis of Ak Party, and it tends to interpret Ak Party's political discourse as a rupture from Turkish Islamism. According to this approach, since Ak Party highlights such values as moderate laicism, democratic pluralism, and individual differences, Ak Party does not approve a politics and political discourse referring to Islam. In this regard, it represents a rupture from Turkish Islamism, can not be named as an Islamist party, and is the maintenance of a typical central right-wing politics. This idea is often repeated in the adaptation of the Post-Islamist approach to Turkish context. This study questions the validity of this idea. While Ak Party represents a change in Turkish Islamism to some extent, this change does not mean a complete transformation and rupture from the tradition of Turkish Islamism. Ak party can be seen maintenance of Turkish Islamism in the sense of showing awareness of the problems of the Muslim world and making effort to the expression of these problems vigorously. This study examines Ak Party's discourse and policy towards The Palestine issue, The Arab Spring, and Islamophobia in order to demonstrate this continuity.

Keywords: Post-Islamism, Ak Party, Turkish Islamism, Muslim World, Political Representation.

GİRİŞ

Türkiye'de İslamcılığın önemli siyasal talepleri arasında küresel düzen ya da dünya düzeni içinde Müslüman siyasal temsilini arttırmak ve Müslüman toplumlar arasındaki birliği (İttihad-ı İslam) sağlamak yer almaktadır. İttihad-ı İslam fikri, Yeni Osmanlılar hareketinin öncülerinden Namık Kemal olmak tarafından ilk olarak dillendirilmiştir (Özcan, 2011: 470). II. Abdülhamit bu fikri bir siyasal proje haline getirmiş ve hilafetin Müslüman topluluklar için birleştirici özelliğini öne çıkarmaya çalışmıştır. Bu talepler zinciri tarihsel süreçte inişli-çıkışlı olsa da halen Türkiye İslamcılığının önemli özelliklerinden biri olarak durmaktadır. Bu yönelimin Türkiye İslamcılığının farklı aktörlerine (entelektüeller, siyasal hareketler ve partiler, sivil toplum ve cemaatler vb.) içkin olduğu ve bu aktörlerce çeşitli düzeylerde bu taleplerin dile getirildiği bilinmektedir. Bunlar dile getirilirken Türkiye'nin ne kadar merkezde

olacağı meselesi önemli bir gerilim noktasıdır. Kimileri için Türkiye İslam Dünyası'nın doğal hamisi ve lideridir, kimileri için ise bu tür bir tavır Müslümanlar arasındaki işbirliğini ve birlik olmak fikrini zedeler. Ama her halükarda ulus-devlet sınırları aşan bir Müslüman siyasal temsili savunusunun revaçta olduğu ifade edilebilir. Bu temsilin kaybı karşısında verilen tepkilerin de aslında mezkur siyasal talebin Türkiye İslamcılığı açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Örneğin hilafetin ilgası ile birlikte ortaya çıkan tepkiler bu durumun açık bir nişanesidir. Bu dönemdeki İslamcılar hilafetin yeniden canlandırılmasının 'İslamileşme için atılacak en gerekli adım' (Mozoffari, 2007: 23) olduğunu dile getirmişlerdir.

Hilafetin ilgasını özelde Türkiye İslamcılığı ve genel olarak İslamcılık için çok merkezi bir mesele olarak ele alan Salman Sayyid, İslamcılığın ortaya çıkışını bu gelişmeye bir cevap olarak okumak eğilimindedir. (Sayyid, 2017). Aynı minvalde Yasin Aktay, hilafetin ilgasının dönemin İslamcıları açısında travmatik olduğunu ve Müslümanların tarihte ilk defa siyasal bir merkezden yoksun kaldıklarını vurgulamaktadır. Aktay, İslam tarihinin bu momentini *halife sonrası durum* olarak adlandırılabilceğini iddia etmektedir (Aktay, 2004: 69). Mehmet Akif'ten Necip Fazıl'a, Sezai Karakoç'tan İsmet Özel'e birçok İslamcı entelektüel ve düşünürde Müslümanların birliği ve siyasal temsil kapasitesinin artırılması meselesi ana gündem maddelerinden biri olmuştur. Elbette bu temsil fikri sosyal ve siyasal hareketler yoluyla daha da kitleselleşmiştir. Yakın zamanlarda bunu kitleselleştiren en önemli hareket *Milli Görüş* hareketidir¹. *İslam Birliği* vurgusu bu hareketin ana unsurlardan biridir (Erbakan, 2017) ve bunun somut tezahürleri de vardır. Örneğin Refah-Yol (1996-1997) Hükümeti'nde *Milli Görüş* Lideri ve dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan, İslam Dünyasının önde gelen ülkeleri ile siyasi, ekonomik, kültürel vb. alanlarında işbirliğini arttırmak için D-8 projesini hayata geçirmiştir.

Bu çalışmada, Türkiye İslamcılığının ana taleplerinden biri olan Müslümanların siyasal temsilinin güçlendirilmesi meselesi AK Parti bağlamında ele alınacaktır. AK Parti ve İslamcılık çalışmalarında öne çıkan yaklaşımlardan biri, AK Parti'nin İslamcılıktan radikal bir kopuş yaşadığı üzerinedir. Post-İslamcılık olarak bilinen bu yaklaşım, AK Parti'nin İslamcı olmadığını, daha çok merkez sağ siyasetinin bir devamı olduğunu iddia etmektedir. Bu çalışma, AK Parti özelinde İslamcılığın dönüşüm geçirmiş olduğu tespitine katılmakla birlikte, AK Parti'nin özellikle İslam Dünyası ve küresel ölçekte Müslüman temsilini önemseme noktasında Türkiye İslamcılığında bir devamlılığı temsil ettiği iddiasındadır. Post-İslamcılık tartışmaları üzerinden gelişen kopuş anlatısı sorunsallaştırılarak bu devamlılıkların nasıl oluştuğu ele alınacaktır. Bu

¹ Milli Görüş hareketinin sağ gelenek içinde değerlendirilmesinin sorgulanmasına ve sağ ve solun ötesinde bir yerlerde konumlandırılmasına dair tartışma için bkz. (Akın ve Çoşkun, 2017).

iddiaları gösterebilmek için öncelikle Post-İslamcılık kavramı ele alınacaktır. Kavramı ilk ortaya atan ve formüle eden Asef Bayat'ın Post-İslamcılık tanımlamasının genel özelliklerine değinildikten sonra Türkiye bağlamında bu kavramın ele alınışı ve uygulanış biçimi tartışılacaktır. Sonraki bölümde ise Post-İslamcılık iddiasını AK Parti üzerinden tartışmanın zorluklarından ve açmazlarından hareketle bir analiz yapılacaktır. Devamlılıkları gösterebilmek için AK Parti'nin Filistin meselesine, Arap Baharına ve İslamobofi'ye yönelik söylem ve politikaları incelenecektir.

1. POST-İSLAMCILIK

Post-İslamcılık yaklaşımının iddialarına geçmeden önce nasıl bir bağlamda ortaya çıktığına kısaca bakmak da fayda vardır. İslami hareketlerin yükselişte olduğu 1990'larda gündeme gelen bu yaklaşım, İslamcıların devleti/iktidarı elde etme deneyimlerinin ve pratiklerinin bir öz eleştirisi ve de muhasebesinin sonucunda gündeme gelmiştir. Tabii ki bu öz eleştiri sürecine tüm İslamcı aktörlerin katıldığını da söylemek mümkün değildir. Bu sorgulama sürecinde öne çıkan temalardan biri demokrasi ve farklılık meselesidir. Demokrasinin basitçe seçimler ve bunun sonucunda elde edilen iktidarın ötesinde, farklı kimlik ve aidiyetlerin nasıl bir arada yaşayacağı ve de bunların siyasal taleplerinin nasıl karşılanacağı ile ilgili olduğu çokça vurgulanmaya başlamıştır. Elbette demokrasi ve farklılık meselesi salt İslamcıların dahil olduğu bir tartışma değildir. Bu dönemde farklı siyasal kimlikler de aynı tema etrafında bir sorgulama süreci içindedir. Demokrasi teorisinde bu dönemde tanınma siyaseti, çok-kültürcülük ve anayasal vatandaşlık konuları revaçtadır. Bu meseleler, genel itibarıyla farklı kimliklerin olduğu bir siyasal toplumda nasıl bir kamusal olmanın olması gerektiği üzerine yoğunlaşmıştır. İslamcılar açısından bu tartışmaların ima ettiği hususlardan birisi, devletin dini tercihi olması durumunda farklı inanç sahiplerinin durumunun ne olacağıdır. Yine aynı minvalde, devletin laik olmasının farklılıkların sürdürülebilir bir zeminde birlikte yaşaması açısından bir imkan olup olmadığı sorusu da gündemdedir. Bu dönemde İslamcılar açısından başka bir sorgulama alanı devletin ele geçirilmesi ile toplumsal dönüşüm arasındaki ilişkidir. Devletin ve iktidarın ele geçirilmesinin zorunlu olarak arzulanan toplumsal dönüşümü sağlamadığı fark edilmiştir. Bu anlamda sivil toplum alanındaki faaliyetlerin de önemi anlaşılmaya başlamıştır.

Post-İslamcılık yaklaşımını ilk olarak ortaya atan ve akabinde bu yaklaşıma kuramsal bir çerçeve çizen Asef Bayat, Post-İslamcılığı başlangıçta sınırlı bir kavram olarak İran'daki İslamcılığın dönüşümünü anlatmak için olarak kullandığını, daha sonrasında ise İslamcılığın farklı toplumlardaki dönüşümünü analiz etmek için genişletebileceğini fark ettiğinin belirtir (Bayat, 1996). Bu minvalde Bayat, Post-İslamcılığı hem bir durumu hem de bir projeyi anlatmak için kullanır. Durum olarak Post-İslamcılık, bir zamanların 'tutkulu' İslamcılarının kendi deneyimlerini küresel

dinamikleri ve ulusal gerçeklikleri dikkate alarak sorgulamalarını ve kendi içsel çelişkilerini fark etmeleri sonucunda oluşan niteliksel değişimi ifade eder. Bundan daha önemlisi bir proje ve analitik bir kategori olarak Post-İslamcılık ise sosyal, siyasal ve entelektüel mecralarda İslamcılığı aşmak için rasyonel ve yöntemsel bir arayışın sonucu olarak ortaya çıkan bilinçli çabayı ima eder. Bu bağlamda Post-İslamcılık bir sentez arayışı olarak dindarlık ve hakları, inançları ve özgürlüğü, İslam'ı ve serbestliği birleştirmeye çalışır. Post-İslamcılık sorumluluk yerine haklara, otoriterliğe karşı çoğulculuğa, anlamın sabitlenmesi yerine tarihselliğe ve yoruma, geçmiş yerine geleceğe vurgu yapan düşünsel ve eylemsel bir projedir. Bu anlamda İslam'ı bireysel tercih ve özgürlüklerle, modernite ve demokrasiyle sentezlemeye yönelik *alternatif modernite* arayışıdır. Daha da ötesi, Post-İslamcılık dünyevi gereklilikleri, değişmez ve katı kurallardan özgürleşimi ve dini yorumların doğruyu “tekeline alma” girişimine karşı çıkışı ifade eder. İslamcılık din ve sorumluluklara vurgu yaparken, Post-İslamcılık dindarlık ve haklara vurgu yapar. Nihayetinde, Post-İslamcılık modern ve dini olmayan bir devlet ister, ancak kamusal alanda dinin varlığının önünün açılmasını talep eder. (Bayat, 2007: 17-18).

Türkiye İslamcılığını ve AK Parti'yi Post-İslamcılık tartışmaları çerçevesinde yorumlayan önemli isimlerden biri, Türkiye'de İslamcılığın sosyolojik dönüşümünü yakından takip eden ve araştıran Nilüfer Göle'dir. Göle'ye göre Türkiye'de İslamcılık siyasal ethosunu kaybetmiştir. “Bir anlamda İslamcılık, kendisinin siyasal ve devrimci ruhunu kaybettiği Post-İslamcılık evresine geçti. Ancak, istikrarlı bir şekilde de toplumsal ve kültürel gündelik hayat pratiklerinin içine sızıyor” (Göle, 2000: 92). Bu bağlamda Göle, Türkiye'deki Post-İslamcılığın başat aktörü olarak AK Parti'yi görmektedir. Ona göre AK Parti kendisini Adnan Menderes, Turgut Özal gibi muhafazakar gelenek ile ilişkilendirerek İslami hareketi muhafazakar demokrasi ile dönüştürmek istemektedir. Bu anlamda Milli Görüş ve Erbakan ile arasına mesafe koymaktadır (Göle, 2012: 7).² Buna yaparken aynı zamanda İslamcılığın otoriter sekülerizm ile olan gerilim alanlarından uzaklaşmakta ve *Post-Seküler* bir anlayışı kendi söylemini eklelemektedir. Erdoğan'ın Mısır'a laiklik önerisi yapması da bu anlamda sekülerlik ile dindarlık arasında bir çelişkinin olmadığını vurgulayan *Post-Seküler* anlayıştan hareketle yapılmaktadır (Göle, 2012: 10).

İhsan Dağı da Türkiye'de İslamcılığın bir dönüşüm içinde olduğunu ve bu dönüşümü anlamak için Asef Bayat tarafından ortaya atılan Post-İslamcılık kavramının elverişli olduğunu iddia etmektedir. Ona göre, Türkiye'de Post-İslamcılık, İslamcılığın içine düştüğü çıkmazları sorgulayarak yaratıcı ve eleştirel bir form almaktadır. Bu

² Aslan ise AK Parti'yi muhafazakar popülizmin temsilcisi, Milli Görüşü de İslamcı popülist siyasetin taşıyıcı olarak tanımlayarak aralarında ciddi bir kopuş olamayacağını çünkü her ikisinin de seküler siyasete karşı konumlandığını iddia etmektedir (Aslan, 2019).

anlamda demokrasi ve çoğulculuğu benimseyerek İslamcılar otoriter yapı ile başa çıkmayı seçmişlerdir. Demokrasi yoluyla geniş halk kitlelerine ulaşmak, çoğulculuk yoluyla da farklı toplumsal kesimlerle etkileşime geçmek amaçlanmıştır (Dağı, 2016: 107). Bu bakımdan Dağı, Bayat'ın demokrasi ile çoğulculuğu harmanladığı yeni İslamcılık formu olarak Post-İslamcılık yorumunu, Türkiye'deki İslamcılığın dönüşümünü anlamlandırmada faydalı bulur. İhsan Dağı, Asef Bayat'ın derlediği Post-İslamcılık ile ilgili çalışmada, AK Parti'nin Türkiye'de Post-İslamcılığın doğuşunda hem bir aktör olduğunu hem de bu dönüşümün bir örneği olduğunu belirtmektedir (Dağı, 2016: 142). Dağı'ya göre AK Parti, İslamcı geçmişini demokratik ve liberal değerlerle sentezleyerek “farklı ideolojik fikirleri ve yaşam tarzları olan insanları demokratik bir ideal etrafında toplamış, küresel, pazar odaklı, AB'ye katılımı destekleyen ve katı bir ideoloji kabul etmeyen bir siyasi söylem geliştirmiştir” (Dağı, 2016: 142). Dolayısıyla Dağı bu değişimi, Bayat'ın tanımladığı kapsamlı Post-İslamizm yaklaşımı içinde değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Burada söz konusu olan bireylerin tek tek kendi geçmiş pratiklerini ve deneyimlerini sorgulamanın ötesinde, içinde buldukları yapılara yeni değer ve sentezler eklemleyerek yapısal ve kapsamlı bir değişim süreci başlatmalarıdır.

Bu anlamda AK Parti demokrasiyi, çoğulculuğu ve ılımlı laikliği benimseyerek kendine özgü bir yol çizmiştir. Dağı bu değişimin siyasi bir manevra ya da siyasi bir tedbir olmadığını altını özellikle çizer (Dağı, 2016: 143). Ona göre, AK Parti İslamcılığın *İslami Devlet* iddialarını tamamen terk etmiştir. Bu iddianın gerçekçi olmadığına ikna olmuştur. İhsan Dağı bir adım daha öteye giderek, AK Parti'nin İslamcılığın siyasi iddialarını terk ettiğini, siyasi söylem olarak demokrat, sosyal anlamda ise muhafazakar olduğunu iddia etmektedir (Dağı, 2016: 144). AK Parti'nin sosyal alanda dindarlığın yaşam alanlarını genişletmeye yönelik politikalar geliştirmekle beraber, siyasi alanda baskıcı olmayan bir sekülerliği, ‘ılımlı’ Anglo Sakson modeli benimsediğini öne sürmektedir (Dağı, 2016: 139). Bu model, Post-İslamcılar için kabul edilebilir bir modeldir, çünkü dinin sosyal alandaki nüfuzunu ve varlığını kabul etmektedir. Kuruluşundan itibaren AK Parti, laikliği demokrasinin ön şartı, din ve vicdan özgürlüğünün teminatı olarak görmektedir (Dağı, 2016: 140). Dağı'ya göre AK Parti, laikliği devlete özgü bir tercih olarak kabul edilmesi gerektiğine ve bunun dindarlar dahil herkesin yaşam biçimini koruyacağına inanmaktadır. Bu anlamda laik devlet, dini özgürlüklerin gerçekleşmesi için zorunludur (Dağı, 2016: 141). Ancak bu sosyal alanın kamu otoritesi tarafında laikleştirileceği anlamına gelmemektedir. Bu alana laik devlet karışmamalıdır (Dağı, 2016: 141). Laikliğin AK Parti açısından iki anlamı vardır; devletin tarafsızlığı ve tüm inançlara eşit mesafede olması. Böyle bir laiklik yaklaşımı, sosyal ve sivil alandaki dindarlığın yaşanabilmesini mümkün kılmaktadır. Bu aynı zamanda siyasi alanda dinin bir referans olamayacağı

anlamına gelir. Çünkü bu, devletin nötr olma ve tarafsızlık ilkesine aykırıdır. Bütün bunlar dikkate alındığında Post-İslamist bir aktör olarak AK Parti'nin laiklik ilkesine karşı çıkmadığı, ancak baskıcı bir şekilde uygulanmasına tepki verdiği sonucuna varılabilir (Dağı, 2016: 140-141).

Menderes Çınar da benzer biçimde AK Parti'nin İslamcı gündeminin olmadığını, iktidar odaklı çalıştığını dolayısıyla ideolojik bir tavır alıştan kaçındığını iddia etmektedir. Bunun için de AK Parti'nin iktidarda kendine alan açabilmek için ideolojik bagajlarından kurtulduğunu, İslamcı olarak kabul edilebilecek herhangi bir özelliğinin de olmadığını belirtmektedir. Bu durumun aslında AK Parti'yi klasik merkez sağ söyleme yaklaştırdığını, bu kategori altında AK Parti'yi değerlendirmenin mümkün olduğunu ancak AK Parti'nin vesayetçi sistem karşısında daha sıkı durması yönüyle de ayrıldığını dile getirmektedir (Çınar, 2008; Çınar, 2012).

Post-İslamcılık'tan yola çıkarak Türkiye İslamcılığının dönüşümünü analiz eden bu çalışmaların ortak noktası şu şekilde ifade edilebilir; AK Parti ile birlikte Türkiye'de İslamcılık önemli bir değışim geçirerek merkez sağa yaklaşmıştır. Radikal bir kopuş olarak da adlandırılacak bu yaklaşımların temel sorunu; Türkiye'deki İslamcılığın siyasal talebini devlet eliyle kamusal alanının dönüşümüne indirgemesidir. Devlet eliyle kamusal alanın dönüştürülmesi Türkiye dışındaki İslami hareketlerde daha öne çıkan bir talep iken, Türkiye'deki İslamcılığın uzun serüvenine bakıldığında Türkiye'deki İslamcılığın öne çıkan siyasal talebi küresel ölçekte İslam'ın ya da Müslümanların siyasal temsilidir. AK Parti bu bağlamda Türkiye'deki İslamcılık geleneğinin devamı sağlayabilecek söylem ve politikalara sahiptir.

2. AK PARTİ, İSLAM DÜNYASI VE SİYASAL TEMSİLİ

Şimdiye kadar ki Post-İslamcılık bağlamında yapılan tartışmalardan AK Parti'nin siyasal, toplumsal ve kamusal alanı dini referanslara dayanarak dönüştürmek gibi İslamcı bir gündemi olmadığı sonucuna varmak mümkündür. Bu iddia genel olarak doğru olmakla birlikte eksiktir. Çünkü bu tartışmalar, İslamcılığın siyasal olarak önemli taleplerinde biri olan İslam Dünyası'nın temsili noktasında AK Parti'nin rolünü ve yaptıklarını dikkate almamaktadır. İslamcılığın siyasal talepleri, yukarıda bahsedilen çalışmalarda salt *İslam Devletine* ya da devlet eliyle siyasal, toplumsal ve ekonomik alanın İslam'a referansla dönüştürülmesine indirgenmektedir³. Buna göre, AK Parti bu talepleri terk ettiğı için İslamcı değış gibi bir sonuca varılmaktadır. Oysaki AK Parti,

³ Post-İslamcılık, her ne kadar İslamcılığın dönüşümüne dair bir yaklaşım olsa da İslamcı siyaseti devlet eliyle kamusal alanın dönüştürülmesine indirgemesi bakımından "İslamcılığın sonu" tez ile benzerlik arz etmektedir. İslamcılık literatüründe özellikle Oliver Roy tarafından dillendirilen bu teze (1994) göre İslami devlet ya da İslam devleti deneyimleri birçok yerde (İran, Sudan, Afganistan, Cezayir vb.) başarısız olmuş ve İslamcılık vaat ettiklerini yerine getirememiştir. Dolayısıyla siyasal İslam'dan ya da İslamcılıktan artık bahsetmek mümkün değışildir. Bu tezin bir kritiğı için bakınız (Kaya ve Mercan, 2016).

girişte bahsedildiği üzere Türkiye’de İslamcılığın önemli siyasal iddialarından biri olan ‘İslam Birliği’ ve Müslümanların verili dünya düzeninde temsili bağlamında söylemini ve pratiğini devam ettirmektedir. Bu yanıyla İslamcılığın siyasal iddialarından tamamıyla vazgeçmiş değildir. Devletin ve kamusal alanın İslam’a referansla dönüştürülmesi noktasında bir iddiası olmayabilir ancak Müslümanların küresel düzeyde siyasal temsili bağlamındaki iddiaları devam etmektedir, bu yanıyla da Türkiye İslamcılığında bir devamlılığı ve geleneği temsil etmektedir.

Bu iddialarının en açık ve yüksek sesle dillendirildiği momentlerden biri, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 12 Haziran 2011’deki Genel Seçim Sonuçları sonrasında yaptığı balkon konuşmasıdır.

Bugün millet sandığa gitmiş, mührü eline almış ve son kararı vermiştir. Millet bütün soru işaretlerine net olarak son noktayı koymuştur. Bugün benim Türk kardeşim, Kürt kardeşim, Roman, Laz kardeşim, 74 milyon kazanmıştır. Bugün benim işçim, memurum, emeklim, çiftçim, engellim, genç kardeşlerimiz, yavrularımız kazanmıştır. Yoksul, kimsesiz kardeşim kazanmıştır. Bugün mazlumların, mağdurların umudu kazanmıştır. İnanın bugün İstanbul kadar, Saraybosna kazanmıştır. İzmir kadar Beyrut kazanmıştır. Diyarbakır kadar, Batı Şeria, Gazze kazanmıştır. Bugün Türkiye kadar, Ortadoğu, Kafkasya, Balkanlar kazanmıştır. Bugün demokrasi kadar, barış, adalet ve istikrar kazanmıştır (T24, 2011a).

AK Parti, *Medeniyet söylemi* ile İslam Dünyası’nın meselelerini sahiplenen ve bunları yüksek sesle dillendiren bir Parti olarak kimliğini inşa etmektedir. 2012 AK Parti Kongresi bunun en güçlü olarak dillendirildiği zamanlardan biridir. Erdoğan, bu Kongre’de Filistin’e sahip çıkmanın, Somali’ye, Arakan’a, Suriye’e destek olmanın ortak medeniyete ait olmanın getirdiği bir sorumluluk olarak görmektedir (Hürriyet, 2012). Bu söylemin karşılık bulduğunu Kongre’ye İslam Dünyası’ndan katılan lider ve düşünürlerin tepkilerinden anlaşılmaktadır. Örneğin Tunus’tan Kongre’ye katılan Nahda lideri Gannuşi, “AK Parti Türkiye’yi belki 100 seneyi aşkın süredir tarihin marjında yürüdüktan sonra ümmetin kalbine taşıdı” diyerek AK Parti’nin İslam Dünyası için ne anlama geldiğini ifade etmektedir. Yine bu minvalde Hamas’ın siyasi lideri Halid Meşal’in Tayyip Erdoğan’ı ‘İslam Dünyası’nın lideri’ olarak takdimi ve Mısır Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi’nin benzer konuşmaları, AK Parti’nin İslam Dünyası’nın temsili noktasında önemli bir yere konumlandırıldığını göstermektedir (Duran, 2012).

Bu çerçevede AK Parti’nin İslam Dünyası’nın öne çıkan gerilim ve problem alanlarından özellikle üçünü dile getirme ve temsil etme noktasında bir söyleminin ve politikasının olduğu söylenebilir. Bu üç sorun alanı Filistin meselesi, Arap Baharı ve İslamofobi ile ilgilidir. Aşağıda her bir meselesi ile ilgili AK Parti’nin öne çıkan söylemi ve politikaları incelenecektir.

2. 1. Filistin Meselesi

Filistin'in ve Mescid-i Aksa'nın işgali ve bu durumun ana müsebbibi olarak görülen Siyonizm, İslami hareketlerin ve İslamcılığın ne çıkan meselelerinden biri olmuştur. Hatta bir anlamda İslamcılığın mümkün kılan dinamiklerden biri olarak Filistin'e, Kudüs'e ve Mescid-i Aksa'ya sahip çıkma isteği ve Siyonizm'e karşı durma arzusu olduğu söylenebilir. Türkiye İslamcılığın açısından da Filistin meselesi her zaman önemli bir gündem maddesi olmuştur. AK Parti de ilk yıllarından itibaren Filistin meselesi ile ilgili olmuş, hem ulusal hem de uluslararası alanda bu meseleyi gündeme getirmeye odaklanmıştır. Örneğin, 2004 yılında Hamas'ın kurucusu ve manevi lideri şeyh Ahmet Yasin, İsrail hava saldırısı sonucunda vefat etmesi üzerine dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından İsrail'in bu saldırısı çok sert bir dille kınanmış ve bu suikastın bir "devlet terörü" olduğu ima edilmiştir. Ayrıca bu olayla birlikte Erdoğan, iki devlet arasındaki samimi çözüm arayışlarının rafa kalktığını ve İsrail'in çözüme yönelik iyi niyetli yaklaşımları suiistimal ettiğini belirtmiştir (NTV, 2004).

2006 yılında Hamas'ın Filistin seçimlerini kazanmasından sonra Hamas Siyasi Büro şefi Halid Meşal, ilk ziyaretlerinden birini Türkiye'ye gerçekleştirmiştir. Türk dış işleri yetkilileri ile görüşmeler yapmış ve ayrıca AK Parti genel merkezindeki yöneticilerle görüşmeler gerçekleştirmiştir. İsrail, bu görüşmelerin Hamas'ın uluslararası meşruluğunu arttırdığını ve Türkiye'nin bu görüşmeler yoluyla "terör rgt" olan Hamas'ın uluslararası arenada tecridini zorlaştırdığını dönemin Dış İşleri Bakanı Tzipi Livni aracılığıyla ifade etmiştir (Deutsche Welle, 2006). Hamas'ın meşru bir hkmet olarak ABD ve AB tarafından tanınmadığı da hesaba katılırsa Türkiye'nin Hamas ile görüşmesi dönemin şartları açısından cesur bir girişim olarak değerlendirilebilir. Ayrıca ABD Kongresi'nde Türkiye'ye yönelik ciddi eleştiriler yapılmıştır. Ancak Türkiye bu tarihten sonra da Hamas ile görüşmelere çeşitli düzeylerde devam etmiştir (Uzer, 2011).

AK Parti'nin Filistin'in Birleşmiş Milletlere tam üyelik statüsünde kabul edilmesi noktasında da önemli girişim ve çabalarının olduğu bilinmektedir (Bölme ve Ulutaş, 2011, s. 19). Dönemin Başbakanı Erdoğan, Filistin'in BM tarafında tanınması gerektiğini güçlü bir şekilde ifade etmiştir:

Mesele çok açık ve nettir. Filistinli kardeşlerimiz özlemini çektikleri devletlerine artık kavuşmalıdır. Bu nedenle Filistin devletinin tanınması yegane doğru yoldur. Bu bir seçenek değil zorunluluktur. Allah'ın izniyle, bu ay sona ermeden BM'de Filistin'i çok farklı bir statüde görme imknı bulacağız. Gelin, Filistin bayrağını göndere çekelim ve o bayrak Ortadoğu'da barışın, adaletin sembolü olsun. Gelin, Ortadoğu'ya hak ettiği barış ve istikrarın gelmesine katkıda bulunalım (Radikal, 2011).

Yine dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Filistin Devlet Başkanı Mahmut Abbas'ın özel temsilcisi Nebil Şaas ile Ankara'da gerçekleşen basın toplantısında Filistin'in BM'ye tam üye statüsünde kabul edilmesi noktasında şu ifadeleri kullanmıştır: “Filistin devletinin tanınması Filistin halkının en doğal hakkıdır ve uluslararası toplumun da Filistin halkına olan bir borcudur. Bu borcun ödenme vakti gelmiştir” (T24, 2011b). Yine aynı görüşmede Davutoğlu, Filistin'in diğer devletler gibi BM nezdinde tam üye olarak tanınmayı hak ettiğini, bunun bir ‘lütuf olmadığını’, bu üyeliğin Filistin'in ‘en doğal hakkı’ olduğunu belirtmiştir. BM nezdinde girişimlerinin olduğunu ve konuyu yakından takip ettiklerin belirten Davutoğlu, gerekli diplomatik girişimleri yaptıklarını ve bundan sonrada yapacaklarını belirtmiştir. Uluslararası toplumun Filistin'i tanınmasının bir zorunluluk olduğunu ve bunun yerine getirilmesinin vaktinin geldiğini vurgulamıştır. Yakın bir gelecekte BM'de Filistin ile ilgili oylama yapılacağını ve olumlu oyların yüksek çıkması için tüm çabaların sarf edildiğini ve edileceğini beyan etmiştir (Bloomberght, 2011). Nihayetinde Türkiye'nin de çabaları ile Filistin, BM'de ‘üye olmayan gözlemci devlet’ statüsü elde etmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin dış politika girişimleri ve lobi faaliyetleri, Filistin'in BM'deki yeni statüsünü elde etmesinde önemli katkılar sağlamıştır (Davutoğlu, 2013a).

Yine aynı dönemde Mevlüt Çavuşoğlu başkanlığındaki Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Filistin Meclisine ‘demokrasi için ortaklık’ statüsü verilmesini 5 Ekim 2011 tarihindeki oturumunda ezici bir çoğunluk ile onaylamıştır. Çavuşoğlu onay sonrası yapılan törende bu kararın Filistin'in devlet olarak tanınması yolunda ve Filistin sorununun çözümü için önemli bir adım olduğunu ifade etmiştir (Yeni Şafak, 2011).

Filistin meselesi bağlamında AK Parti hükümeti ile İsrail arasında yaşanan önemli gerilim alanlarından biri de 2010 yılında Davos Zirvesi'nde Başbakan Tayyip Erdoğan ile Şimon Peres arasındaki diyalog sonucu ortaya çıkmıştır. ‘One minute’ çıkışı olarak da bilinen bu olayda, Erdoğan Peres'e İsrail'in Filistin'de yaptığı cinayet ve katliamları hatırlatmış, öldürme konusunda İsrail'in deneyimli olduğunu belirterek İsrail'in Filistin'e yönelik tutumunu sert bir şekilde eleştirmiştir. Başbakan Erdoğan, yeterli konuşma süresi verilmediğini gerekçe göstererek toplantıyı terk etmiş ve bir daha Davos Zirvesi'ne katılmayacağını ifade etmiştir (Erdoğan, 2013: 37). Yaşanan bu gerilim sonrasında Erdoğan'ın ve Türkiye'nin İslam Dünyası'ndaki prestiji ve ünü artmıştır (SDE, 2011: 16). Özellikle başta Filistin olmak üzere o dönemde İsrail ile sorunlu ilişkileri olan İran, Suriye, Lübnan gibi ülkelerde Erdoğan'ın Davos çıkışı önemli bir karşılık bulmuştur (Eligür, 2012: 441).

31 Mayıs 2010 tarihinde, Türkiye'den Gazze'ye yardım ve destek için yola çıkan ve aynı zamanda uluslararası bir girişim olan Mavi Marmara gemisi, İsrail tarafından uluslararası sulara saldırıya uğramış, 9 kişi İsrail askeri tarafından öldürülmüş,

onlarcası da yaralanmıştır. İsrail'in gemiyi durdurma biçimi uluslararası camia tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Türkiye'de de hem devlet hem de sivil toplum, tüm bu yaşananlar karşısında büyük reaksiyon göstermiştir. Türkiye, Güvenlik Konseyini acil toplantıya çağırımış, Konsey İsrail'i kınayan bir bildiri yayımlamıştır (SDE, 2011: 18). Akabinde Türkiye, İsrail ile yapılması planlanan askeri tatbikatları iptal etmiş, diplomatik ilişkiler maslahatgüzarlık seviyesine indirilmiştir. Bunların yanı sıra, İsrail'den özür dilemesi, ölenler ve yaralananlar için tazminat ödemesi ve Gazze'den ablukayı kaldırması gibi koşulları yerine getirmesi talep edilmiştir. 2013 yılında İsrail Başbakanı Benjamin Netanyahu, Başbakan Tayyip Erdoğan'ı arayarak özür dilemiş, bunun karşısında Türkiye diğer iki talebin de yerine getirilmesini istemiştir. Netanyahu tazminat ödeyeceklerini ve çatışmaların bitmesiyle birlikte Gazze'deki ablukanın kaldırılmasının değerlendirileceğini taahhüt etmiştir (Hasanov, 2014). Türkiye de verilen bu sözlerin takipçisi olacağını bildirerek mukabelede bulunmuştur. Taahhütlerin akıbetine bakıldığında tazminatın 2016 yılında İsrail tarafından yatırıldığını, ancak Gazze'nin abluka altında kalmaya devam ettiği görölmektedir. Dolayısıyla, Mavi Marmara öncesi ilişkilere dönüş ve 'normalleşme' süreci henüz tamamlanmamıştır.

2. 2. Arap Baharı

AK Parti, Arap Baharı'nın bölgeye getirmeyi vaat ettiği düzeni başından itibaren olumlu karşıladı. Otoriter rejimlere karşı yapılan ayaklanmaların ve protestoların arkasında durdu. Bölgenin dinamiklerini ve ideolojik yakınlıkları da dikkate alarak, Tunus'ta Nahda Hareketi'ni, Mısır'da İhvan-ı Müslimin'i ve Suriye'de büyük ölçüde İhvan üyelerinin oluşturduğu Özgür Suriye Ordusu'nu destekledi. Hatta bu destekler, Türkiye'nin bölgeye yönelik dış politikasının temel parametrelerini de belirledi. Muhammed Mursi'nin Cumhurbaşkanlığı'ndan ordu darbesiyle uzaklaştırılması ve Sisi'nin kendini Cumhurbaşkanı ilan etmesiyle birlikte Mısır ile diplomatik ilişkiler minimize edildi. Yine çoğunluğunu Suriye İhvanı'nın oluşturduğu muhalifler ile ortak operasyonlar yapılacak kadar stratejik ortaklıklar geliştirildi. Türkiye, Mısır ve Tunus'taki Arap Baharı protestolarına verdiği desteği, Libya, Yemen, Bahreyn ve Suriye'de de sürdürdü. Bahreyn'deki statüko karşıtı gösterilere destek vermesi aynı zamanda Bahreyn'e diplomatik, askeri ve de finansal destek veren Suudi Arabistan'ı ve Birleşik Arap Emirlikleri'ni bir anlamda karşısına alması anlamına geliyordu. Körfez ölkeleri protestoları bastırmak için asker gönderdiği zamanda bile Türkiye mevcut rejimleri düşürmek için meydanlarda olan insanlara desteğini devam ettirdi. Rejimlere toplumun taleplerinin karşılanması noktasında uyarıda bulundu (Başkan, 2018: 267). Mevcut yönetimlere toplumsal taleplerin karşılanması için reformlar yapma ve politikalar geliştirme çağırısı yaptı. Ancak rejimlerin protestoları sert bir şekilde bastırması ve statükoyu koruma yönünde tercihlerde bulunması istikrarsızlıklara, çatışmalara ve Suriye'de olduğu gibi bitmeyen savaşlara yol açtı.

AK Parti hükümetinin öncelikle Ortadoğu Müslüman toplumları olmak üzere, dünyanın farklı yerlerindeki Müslümanların sorunlarına duyarlı bir dış politika geliştirmeye çalıştığı söylenebilir. Filistin'den Bosna'ya, Somali'den Arakan'a, Doğu Türkistan'a kadar uzanan geniş bir coğrafyadaki Müslüman toplumların meseleleri ile ilgilenmiştir (Telatar, 2015: 511). Bu yönelimin ve ilgilenmenin bir karşılığının ve sonucunun olması kaçınılmazdır. Özellikle Ortadoğu toplumlarındaki Müslümanların Türkiye'ye ilgisi kayda değerdir (Akgün ve Gündoğar, 2012). Türkiye'yi Müslüman dünyanın hamisi olarak görme eğilimleri yaygınlaşmaya başlamıştır. AK Parti hükümetlerinin başta Filistin sorunu olmak üzere İslam Dünyası'nın çeşitli sorunlarını küresel kamuoyu platformlarına taşıyor oluşunun Ortadoğu halklar tarafından görünüyor ve biliniyor olması (Telatar, 2015: 511), Ortadoğu halklarını bu süreçte Türkiye'nin desteğinin samimi olduğuna ikna etmiş ve halkların birbirlerine yakınlaşmasına ortam hazırlamıştır.

AK Parti, Arap Baharı'na destek verirken *İslamcı* ya da *medeniyetçi* anlatılara sıklıkla başvurduğu görülmektedir. Örneğin dönemin Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Arap Baharı'nı 100 yıllık bir parantezin kapanması olarak değerlendirmektedir. Buna göre Osmanlı'nın 100 (1911) yıl önce bölgede başlayan parçalanması ve akabinde tarihsel ve psikolojik olarak bölgeden kopması süreci kapanıyor ve dağılan siyasal beden yeniden toparlanma sürecine giriyordu (Davutoğlu, 2013b). AK Parti hükümeti, Arap Baharı'nın başlangıcında kendi otoriter rejimlerini devirmek için meydanlara çıkan halkları desteklediği gibi demokratik bir siyasal sisteme geçiş sürecinde de desteğini devam ettirdi. İlk defa demokratik seçimler sonucu Mısır'da İhvan-ı Müslimin'in iktidarı gelmesini ve Nahda'nın Tunus'ta iktidar ortağı olmasını olumlu karşıladı ve bunlarla yakın işbirliği içinde oldu. Mursi'nin askeri darbe ile devrilmesine Ankara sert bir tepki vererek, Mısır ile siyasi ilişkileri darbe sonrasında bitirme noktasına getirmiştir. Darbe sonrası iktidarı ele alan Sisi yönetimini Türkiye tanımamış, meşru görmemiştir (Telatar, 2015: 513).

AK Parti, Arap Baharı sürecinde tek bir temel ilke üzerine duruşunu inşa etti. Bu ilke tüm rejimlere, protestocuların taleplere karşı duyarlı olma ve bunun gereği olarak siyasal reformların yapılması çağrısıydı.

Biz, Tunus'un Tunuslulara, Mısır'ın Mısırlılara, Bahreyn'in Bahreynlilere, Libya'nın Libyalılara, Fas'ın Faslılara, Cezayir'in Cezayirli'lere ait olduğunu farkındayız. Bu ülkelerin halkları kendi geleceklerine kendileri karar vermelidir. Hiç kimse değil. Hiç kimse bu ülkelerdeki petrol kaynaklarını hesaplayamaz. Problem olan budur (Başkan, 2018: 267).

2014 yerel seçimlerindeki AK Parti kampanyasında dış politika önemli bir eksen ve öne çıkan bir unsurdu. Bu minvalde, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, İhvan'ı Müslimin orijinli Mısır Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin askeri

bir darbe ile yönetiminden uzaklaştırılması ile AK Parti'nin "dış güçler" ve onların içerideki müttefikleri birtakım elitler yoluyla iktidardan düşürülme girişimleri arasında bir analogi kurdu. (Kirdiş, 2015: 178) Bu anlamda AK Parti'nin siyasal süreci ile İhvan'ın başına gelenler aralarında bir ortaklık olduğu söylenebilir, benzer yapılar ile muhatap olma ve mücadele etme anlamında bir yakınlıktan bahsedilebilir.

Arap Baharı ile hızlanan ilişkiler, bu ortaklık alanının geliştirilmesi açısından bir fırsat sunma potansiyeli taşımaktadır. İslamcılık çalışmalarıyla tanınan Yasin Aktay, Türkiye'deki İslamcılarının siyasal pratiğinin, İhvan-ı Müslimin'e ve bölgedeki diğer İslamcı yapılara önemli deneyimler teklif edebilecek kapasitede olduğunu iddia etmektedir. Aktay, Türkiye İslamcılığının siyasal söyleminin salt bir takım dini özellikleri ve öğelere indirgenemeyeceğini, bunun yanında bu söylemin özellikle sosyal adalet yaklaşımını İslamcılığa eklemeye noktasında başarılı olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre bu durumu mümkün kılan en önemli nesnel gerçeklik, dindar kesimin epeydir belediyeleri yönetiyor olmasıdır. Belediyeler yoluyla İslamcı siyaset toplumu tanıma ve mobilize noktasında önemli bir deneyim kazanmıştır. Bu anlamda AK Parti'nin toplumsal güçler ile bağ kurma ve bunları hareket geçirmesi kapasitesi, diğer İslami hareketlere örneklik sergileyecek ve öncülük edecek seviyededir. (Bekaroğlu, 2015: 10).

2. 3. İslamofobi

AK Parti'nin İslamofobi ile mücadele edilmesi gerektiği noktasında bir söylem ve politika geliştirdiği ve İslamofobi ve buna bağlı sorunları dile getirilişinde güçlü bir pozisyon aldığı görülmektedir. Tüm Müslüman dünya adına bu sorunları gündeme getirme çabası içinde olduğu da ifade edilmelidir. AK Parti'nin Türkiye İslamcılığın en önemli siyasal taleplerinden biri olan İslam Dünyası'nın küresel düzen içinde temsili bağlamında hareket ettiği ve buna bağlı olarak da İslamofobi'yi küresel düzeyde gündeme getirmeye çalıştığı söylenebilir.

AK Parti'nin İslamofobi'yi küresel bir zeminde dile getirme çabası içinde olduğu girişimlerinden anlaşılmaktadır. Bu anlamda İslamofobi ile mücadelede küresel kurum ve imkanları mobilize etmeye çalıştığı görülmektedir. Bunun en yakın ve önemli örneklerinden biri, Birleşmiş Milletler (BM) 74. Genel Kurulu bitiminde Cumhurbaşkanı R. Tayyip Erdoğan, Malezya Başbakanı Mahathir Muhammed ve Pakistan Başbakanı İmran Han'ın katılımıyla yapılan toplantıdır. Bu toplantıda, dünya genelinde en çok Müslümanların nefret konuşmalarına, kültürel ırkçılığa, ayrımcılığa ve hakaretlere maruz kaldığı vurgulanmıştır. Müslümanların işyerleri, evleri, ibadethaneleri sürekli bir şekilde ırkçı gruplar tarafından saldırıya maruz kaldığına dikkat çekilmiştir (Anadolu Ajansı, 2019).

Bu toplantıda üç lider İslamofobi ile etkin bir mücadelenin ancak işbirliğiyle olacağı inancıyla ortak İngilizce bir TV kanalı kurulması konusunda anlaşmaya varmıştır. Düşünülen bu TV kanalının İslam ile ilgili çarpık ve yanlış anlaşılmasının önüne geçmek, İslamofobi'yi nefret suçu, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı bağlamında ele almak, böylece sorunun daha geniş bir zeminde tartışılmasına imkan sağlamak gibi işlevleri olacaktır. Kanalın İngilizce olmasına karar verilmesi, sorunun ele alınışı ve çözümü açısından küresel bir söylemin üretilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanı Prof. Dr. Fahrettin Altun'un daha sonra konu ile ilgili açıklamalarından kurulacak TV'nin geniş ve kapsamlı bir şekilde kurgulandığı anlaşılmaktadır.

Ama şunu söyleyebilirim; buradan uluslararası bir marka ortaya çıkacağına inanıyoruz.... Aslında İslamofobi ile mücadele çatısı altında güçlü bir medya ve iletişim merkezi ve kanalı kuracağız. Dijital tabanlı olarak tasarlanabilecek bu platform, sosyal medya için aydınlatıcı videolar, belgeseller hazırlayacak, video haber üretimi yapacak. Bu modelde bir çağrı merkezi ve ihbar hattı, sinema filmleri için bir fon, sosyal medya kampanyaları, belli periyotlarda rapor ve kitap yayını da bulunuyor. Elbette yaygın bir erişime ulaşması için tüm dijital imkânlar ve kanallar devreye alınacaktır (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2019a).

Erdoğan, aynı toplantıda yaptığı konuşmada İslamofobi ile mücadele konusunda BM'nin müdahil olması çağrısında bulunmuştur. İslamofobi'nin bir nefret suçu olarak ele alınmasının gerekliliğine vurgu yaparak BM çatısı altında nefret suçları ile ilgili bir veri tabanının kurulmasının şart olduğuna ve bu veri tabanına kaydedilen şikayetlerin takip edilmesinin önemine işaret etmiştir. Bu minvalde, İslamofobi'ye, ırkçılığa ve nefret suçuna karşı ortak mücadele edilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Erdoğan, dünya çapında Müslümanların nefret suçuna, ayrımcılığa ve ırkçılığa maruz kaldıklarını ve medyanın, sosyal medyanın ve popülist siyasetçilerin bu durumu körüklediğini ifade ederek buna karşı etkin küresel bir mücadelenin önemini altını çizmiştir. Daha özelden de Türkiye'nin 6,5 milyon vatandaşının yurtdışında yaşadığını, bu durumun nefret söylemlerine daha duyarlı olmalarını kaçınılmaz kıldığını ve bu suçları görmezden gelemeyeceklerini belirtmiştir. Aynı toplantıda Erdoğan, BM'ye Yeni Zelanda'nın Christchurch'de şehrinde Müslümanlara karşı gerçekleştirilen saldırının olduğu 15 Mart tarihinin 'İslamofobi'ye karşı Uluslararası Dayanışma' (International Day for Solidarity against Islamophobia) günü olarak ilan edilmesini önermiştir (Daily Sabah, 2019). Böyle bir günün ilan edilmesiyle İslamofobi'ye karşı küresel çapta duyarlı bir kamuoyu oluşturulmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır.

İslamofobi ile mücadele bağlamında böyle bir platformun oluşturulması Kuala Lumpur Zirvesi'nde de gündeme gelmiştir. Türkiye ile Malezya'nın girişimleriyle ortak bir TV kanalının kurulması için 'İslamofobi ile Mücadeleye Yönelik İletişim Projesi için Mutabakat Zaptı' imzalanmıştır. İki ülkenin ilgili birimlerinin katılımıyla imzalanan protokolde, kurulacak kanalın ve iletişim ağının merkezinin İstanbul olacağı ve bu

kanal-ađ üzerinden Müslümanlara karşı gelişen ‘kurumsal, yapısal ve söylemsel önyargı ve bağnazlık’ ile mücadele edileceğinin altı çizilmiştir. Bu platformun İslam hakkındaki negatif söylemlerin yerinden edilmesi, İslam ile ilgili yanlış ve basmakalıp düşüncelerin minimize edilmesi, İslam’a dair doğru ve gerçek bilgilerin paylaşılması vb. amaçlara hizmet edeceği ifade edilmektedir (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2019b). Bu haliyle 2017 yılı BM Genel Kurulu sonrası Türkiye, Pakistan ve Malezya arasında icra edilen toplantıda alınan kararların Kuala Lumpur Zirvesi’nde somutlaştığı, ete kemiğe büründüğü anlaşılmaktadır. Kurulacak TV kanalının merkezinin İstanbul olarak düşünülmesi sadece teknik imkan ve alt yapı kapasitesinin yeterliliği ile izah etmek gttr. Aynı zamanda İstanbul’un sembolik ve tarihsel işlevi ve anlamıyla da ilgilidir. Diğer bir deyişle, İstanbul’da kurulacak TV kanalının İslam ile ilgili aktaracağı gerçek ve doğru bilgilerin küresel etkisinin daha fazla olacağına inanılmaktadır.

Erdoğan, İslamofobi’nin küresel kamuoyunda gündeme getirilmesinin yanı sıra İslam Dünyası’nı da İslamofobi ve İslam düşmanlığı ile mücadele etmeye çağırmaktadır. Müslümanların ortak hareket etmesinin gerekliliğine vurgu yaparken, mezhep, meşrep, ve çıkar eksenli yaklaşımları bir tarafa bırakmayı önermektedir. Müslümanları ilgilendiren sorunların öncelikle kendi aralarında zmeleri gerektiğini, bu anlamda Batılı başkentleri aşındırmanın gerçek ve nihai bir zm olamayacağını işaret etmektedir. Bu minvalde İslam İşbirliği Teşkilatı’nda yaptığı konuşmada, İslam Dünyası’nın kendi gücünün farkına varması gerektiğini, ortak sorunlar karşısında ortak irade ve kararlılık gösterilmesinin kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır. Aynı konuşmasında Erdoğan, Müslüman ülkelerin başta BM’nin Güvenlik Konseyi’nde olmak üzere uluslararası kurum ve örgütlerde herhangi bir temsilinin olmadığının altını çizmektedir. Bunun sonucunda Bosna’da, Suriye’de, Ruanda’da BM etkin bir rol oynamayarak buraların zmsz kalmasına sebep olduğunu hatırlatmaktadır. (Hürriyet, 2019). Bu anlamda İslam İşbirliği Teşkilatı’nın küresel çapta etki ve temsilinin arttırılmasını önermektedir. Çünkü ona göre bu haliyle uluslararası kuruluşlar özellikle Müslüman coğrafyadaki sorunlara etkin müdahale edememektedir.

SONUÇ

Bu alışmada Post-İslamizm’in Türkiye İslamcılığının dönüşümünü anlamadaki sınırlılıkları üzerinde durulmuştur. Siyaseti i politikaya indirgeyerek Türkiye İslamcılığını analiz etmenin eksik bir değerlendirme olduğu iddia edilmiştir. Post-İslamizm’e göre Türkiye İslamcılığı AK Parti ile birlikte İslami devlet, devletin ve siyasetin dini referanslarla yönetilmesi, kamusal alanın dini temsiller merkeze alınarak dönüştürülmesi gibi taleplerinden vazgeçmiştir. Yine bu yaklaşıma göre, AK Parti ılımlı laikliği, demokratik çoğulculuğu ve bireysel farklılıklara saygıyı benimseyerek, devlet ve siyaset işlerinde dini atıflara yer vermemiştir. Ancak baskıcı laikliğe ve

uygulamalarına karşı çıkmıştır, dinin sosyal ve sivil alanda var olmasını teşvik etmiştir. Bu tarz analizler nihayetinde AK Parti'nin Türkiye İslamcılığından radikal bir kopuşu temsil ettiği gibi bir sonuca ulaşmaktadır. Bu yorumlar doğru olmakla birlikte eksiktir, çünkü AK Parti'nin İslam Dünyası'nın sorunlarına duyarlılığını ve bunları küresel alanda temsil etmeye aday politikalarını görmezden gelerek bir analiz geliştirilmektedir. Oysa AK Parti, İttihad-i İslam fikrinden ve idealinden derin izler taşıyan bir devamlılık içindedir. Filistin meselesini yüksek perdeden dillendirmesi ve sahiplenmesi, Arap Baharı'nda İslami Hareketleri destekleyici tutumu ve İslamofobi ile küresel bir zeminde mücadele etme iradesi, bu durumun açık nişaneleri olarak bu çalışmada gösterilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla bir kopuş anlatısı yerine, AK Parti'nin Türkiye İslamcılığının belli açılardan devamını belli açılardan da değişimini temsil ettiğini söylemek daha yerindedir.

Hakem Değerlendirmesi

Dış bağımsız

Yazarların Katkısı

Bu çalışmada yer alan tüm başlıklar tek yazara aittir.

Çıkar Çatışması

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

KAYNAKÇA

Akgün, M. ve Gündoğar, S. S. (2012). *Ortadoğu'da Türkiye Algısı 2011* İstanbul: Tesev.

Akın, M. H. ve B. Çoşkun (2017). Türkiye siyasi kültüründe sağ-sol ayrımı ve Milli Görüş Hareketi. *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(8), 1-10.

Aktay, Y. (2004). Halife sonrası şartlarda İslamcılığın öz-diyar algısı. Y. Aktay (Der.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce: İslamcılık (6. Cilt)* içinde (ss. 68-128). İstanbul: İletişim Yayınları.

Anadolu Ajansı (2019). Türkiye, Pakistan ve Malezya İslamofobiyle mücadele için televizyon kanalı kuracak. 19 Aralık 2022 tarihinde, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-pakistan-ve-malezya-islamofobiyle-mucadele-icin-televizyon-kanali-kuracak/1594469> adresinden erişildi.

Aslan, A. (2019). Türkiye siyasi hayatında yeni dönem: Seküler versus muhafazakar popülizm. *Muhafazakar Düşünce*, 16(57), 103-122.

Başkan, B. (2018). Islamism and Turkey's foreign policy during the Arab Spring. *Turkish Studies*, 19(2), 264-288.

Bayat, A. (1996). The coming of a post-Islamist society critique. *Critical Middle Eastern Studies*, 5 (9): 43-52.

Bayat, A. (2007). Islam and democracy: What is the real question? Amsterdam: Amsterdam University Press.

Bekaroğlu, E. A. (2015). Post-laik Türkiye?: AK Parti iktidarları ve güncellenen laiklik sözleşmesi, *İnsan ve Toplum*, 5(9), 103-121.

Bloomberght (2011). Davutoğlu: Filistin'i tanımak bir lütuf değil. 19 Mart 2022 tarihinde, <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/959023-davutoglu-filistini-tanimak-bir-lutuf-degil> adresinden erişildi.

Bölme, S. M. ve Ulutaş, U. (2011). Birleşmiş Milletlerde Filistin oylaması: Devlete doğru mu? 5 Mayıs 2022 tarihinde, <http://file.setav.org/Files/Pdf/birlesmis-milletlerde-filistin-oylamasidevlete-dogru-mu.pdf> adresinden erişildi.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2019a). Türkiye ile Malezya İslamofobi ile mücadeleye yönelik iletişim projesi için mutabakat zaptı imzalandı. 17 Mayıs 2022 tarihinde, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiye-ile-malezya-islamofobi-ile-mucadeleye-yonelik-iletisim-projesi-icin-mutabakat-zapti-imzaladi> adresinden erişildi.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı (2019b). İslamofobiye karşı güçlü bir medya ve iletişim merkezi kuracağız. 16 Mayıs 2022 tarihinde, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/islamofobiye-karsi-guclu-bir-medya-ve-iletisim-merkezi-kuracagiz> adresinden erişildi.

Çınar, M. (2008). The Justice and Development Party and Kemalist Establishment. Ü. Cizre (Der.), In *Secular and Islamic politics in Turkey: The making of the Justice and Development Party* (ss. 109-131). London and New York: Routledge.

Çınar, M. (2012). AKP'nin ustalık döneminde siyaset, *Birikim*, 276, 21-28.

Dağı, İ. (2016), “Alaturka post-İslamcılık”, A. Bayat (Der.), Post-İslamcılık: Siyasal İslam’ın Değişen Yüzü içinde (ss. 107-154). İstanbul: Litera Yayıncılık.

Daily Sabah (2019). Erdoğan urges unity in Islamic world to overcome problems. 20 Mayıs 2022 tarihinde, <https://www.dailysabah.com/politics/2019/11/27/erdogan-urges-islamic-world-to-unite-forces-to-overcome-problems> adresinden erişildi.

Davutoğlu, A. (2013a). 2013 Yılına Girerken Dış Politikamız. 19 Aralık 2021 tarihinde, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/butce_2013.pdf adresinden erişildi.

Davutoğlu, A. (2013b). Büyük restorasyon: Kadim’den Küreselleşmeye Yeni Siyaset. 12 Mayıs 2022 tarihinde, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-ahmet-davutoglu_nun-diyarbakir-dicleuniversitesinde-verdigi-_buyuk-restorasyon_-kadim_den-kuresellesmeye-yeni.tr.mfa adresinden erişildi.

Deutsche Welle (2006). Hamas’tan Ankara’ya sürpriz ziyaret. 2 Nisan 2022 tarihinde, <https://www.dw.com/tr/hamastan-ankaraya-s%C3%BCrpriz-ziyaret/a-2522398> adresinden erişildi.

Duran, B. (2012). Medeniyet söylemi ve üç hesaplaşma. 2 Mayıs 2022 tarihinde, <https://www.star.com.tr/acik-gorus/medeniyet-soylemi-ve-uc-hesaplasma-haber-695019/> adresinden erişildi.

Erbakan, N. (2017). *İslam Birliği*. Ankara: MG V Yayınları.

Eligür, B. (2012). The crisis in Turkish-Israeli relations (December 2008-June 2011): From Partnership to Enmity. *Middle Eastern Studies*, 48(3), 429-459.

Erdoğan, E. (2013). Dış politikada siyasallaşma: Türk kamuoyunun “Davos krizi” ve etkileri hakkındaki değerlendirmeleri. *Uluslararası İlişkiler*, 10, 37-67.

Göle, N. (2000), Snapshots of Islamic modernities. *Daedalus*, 129(1), 91-117.

Göle, N. (2012). Post-secular Turkey. *New Perspectives Quarterly*, 29, 7-11.

Hasanov, E. (2014). Mavi Marmara sonrası Türkiye-İsrail ilişkileri. 15 Mayıs 2022 tarihinde, https://ormer.sakarya.edu.tr/uploads/files/eldar_hasanov_perspektif.pdf adresinden erişildi.

Hürriyet (2012). Erdoğan’dan AK Parti kongresinde tarihi konuşma. 2 Mayıs 2022 tarihinde, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/erdogandan-ak-parti-kongresinde-tarihi-konusma-21589232> adresinden erişildi.

Hürriyet (2019). Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan İSEDAK toplantısında önemli açıklamalar. 8 Mayıs 2022 tarihinde, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika->

cumhurbaskanierdogandan-isedak-toplantisinda-onemli-aciklamalar-41383807 adresinden erişildi.

Kaya, A. ve Mercan, M. H. (2016). Rethinking Islamism through political. M. H. Mercan (Der.), *Transformation of the Muslim World in the 21st century* içinde (ss. 1-12). Newcastle: Cambridge Scholars Publishing).

Kirdiş, E. (2015). The role of foreign policy in constructing the party identity of the Turkish Justice and Development Party (AKP), *Turkish Studies*, 16(2), 178-194.

Mozaffari, M. (2007), What is Islamism? History and definition of a concept. *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8(1), 17-33.

NTV (2004). Ortadoğu'da barışa gölge düştü. 5 Nisan 2022 tarihinde, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-cumhurbaskanierdogandan-isedak-toplantisinda-onemli-aciklamalar-41383807> adresinden erişildi.

Özcan, A. (2001). İttihâd-ı İslâm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (Cilt. 23, ss. 470-475). İstanbul: TDV Yayınları.

Radikal, (2011), <http://www.radikal.com.tr/dunya/erdogan-israil-filistin-insanlik-meselesi-1063279/> (15.04.2020).

Roy, O. (1994), *The failure of political Islam*. Cambridge, Mass: Harward University Press.

Sayyid, S. (2004), *A fundamental fear: Eurocentrism and the emergence of Islamism*. London: Zed Books.

Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) (2011). Türkiye-İsrail İlişkileri. 15 Mayıs 2022 tarihinde, https://www.academia.edu/32782657/T%C3%BCrkiye%C4%B0srail_%C4%B0li%C5%9Fkileri_SDE_Analiz adresinden erişildi.

Telatar, G. (2015). AK Parti'nin düzen kurucu dış politika söylemi ve Ortadoğu. *Alternatif Politika*, 7(3), 490-523.

T24 (2011a). Erdoğan'ın 3 balkon konuşmasının tam metni: 74 milyonun hükümeti olacağız. 20 Nisan 2022 tarihinde, <https://t24.com.tr/haber/erdoganin-3-balkon-konusmasinin-tam-metni-74-milyonun-hukumeti-olacagiz,150677> adresinden erişildi.

T24 (2011b). Ankara'dan Filistin'e tam destek. 18 Mart 2022 tarihinde, <https://t24.com.tr/haber/ankaradan-filistine-tam-destek,166852> adresinden erişildi.

Uzer, U. (2011). Türkiye-İsrail ilişkilerinde bunalım. *Ortadoğu Etütleri*, 2(2), 138-168.

Yeni Şafak (2011). Filistin'e demokratik ortaklık. 22 Mart 2022 tarihinde, <https://www.yenisafak.com/gundem/filistine-demokratik-ortaklik-344147> adresinden erişildi.